

Óvodapedagógus alapképzési szak

Záróvizsga-tételsor

- Segédanyag a záróvizsgára történő felkészüléshez -

Szakfelelős: Dr. Kinczler Zsuzsanna főiskolai tanár

1. Az óvoda helye, szerepe a köznevelés rendszerében a múltban és a jelenben

A) Elméleti kifejtés

- Az óvoda intézményének kialakulása és fejlődése. Az óvodatörténet nagy állomásai itthon és külföldön.
- Az óvoda szerepe a professzionális nevelés mai rendszerében. A köznevelés mai rendszere, intézményei. Az óvoda feladata.
- Az óvodai tevékenység szervezeti és tartalmi szabályozása (a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény, az Óvodai nevelés országos alapprogramja, minősített programok, az óvodák helyi programjai). Az Alapprogram felépítése, szerkezete, értékrendszere.
- Az óvodakötelezettség törvényi szabályozása, kapcsolódása a tankötelezettséghez. A tankötelezettség fogalma, rendszere. Az iskolaérettség kritériumrendszere az Óvodai nevelés országos alapprogramja alapján.
- Az óvoda tevékenységi formái (ÓNOAP), a tevékenységi formák kapcsolata, koncentrációja.
- A reformpedagógiák szerepe az óvodai tevékenységben, alternatív óvodai koncepciók.
- Egyházi óvodák szerepe a köznevelés rendszerében, a református óvodák.
- Az óvodai szervezeti struktúra felépítése, működése.
- A szülők szerepe az óvodában, a szülő és az óvodapedagógus kapcsolata.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodák történeti érdekességei, dokumentumok elemzése (HÓP), alternatív lehetőségek bemutatása (fotók, rajzok, dokumentumok stb.).

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Zrínszky László (2006): Neveléelmélet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest
„Nevelési színterek” c. fejezet
- Szenczi Árpád (2018): *Professzionális nevelés - érték közvetítés társas lelkiéleti alapon*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
9. fejezet: „A professzionális nevelési rendszer felépítése”
10. fejezet: „Pedagógiai tervezés, helyi programok”
- Bakonyi Anna (1995): *Irányzatok, alternativitás az óvodai nevelés területén*. Tárogató Kiadó, Budapest
- Pukánszky Béla – Németh András (1997): *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
<http://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/www.mek.oszk.hu/01800/01893/html>
- Hunyady Györgyné – M. Nádasi Mária (2004): *Pedagógiai tervezés*. Comenius Bt., Pécs
- *A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény* (2011)
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100190.TV×hift=20190901>
- Az Óvodai nevelés országos alapprogramja. (2012)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200363.KOR

2. Az egészséges életmódra nevelés tartalma és feladatai az óvodában

A) Elméleti kifejtés

- Az egészséggel kapcsolatos különböző megközelítések, nézetek. Az egészség összetevői, az életmód elemei, az egészségfejlesztés, egészségnevelés kérdései.
- Az egészséges életmódra nevelés fogalma, helye az óvodai nevelés folyamatában. Az egészséges életmódra nevelés területei: a testi nevelés, az egészségnevelés, a környezeti nevelés. Az egészséges életmód iránti szükséglet felkeltése, az egészség fenntartása és megőrzése.
- Az egészséges életmódra nevelés szerepe az Óvodai nevelés országos alapprogramjában.
- A táplálkozás helye, szerepe az egészséges életmódra nevelés rendszerében. Az óvodai táplálkozás rendszere.
- Óvodai gondozási feladatok, az óvodapedagógus gondozási tevékenysége.
- A tisztálkodással kapcsolatos tevékenységek szerepe az egészséges életmódra nevelés folyamatában. A személyes higiénával kapcsolatos szokásrendszer kialakítása.
- A napirend és a ritmikus hetirend szerepe az óvodai tevékenységben.
- A médiatudatosságra nevelés az óvodában. A digitális világ szerepe az óvodáskorú gyermek értelmi, érzelmi és társas fejlődésében.
- A pihenés, az alvás, a szabadban töltött idő szerepe az egészséges életmódra nevelés szempontjából. A gyermek és a természet kapcsolata óvodáskorban, a környezetvédelem óvodai vonatkozásai.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodák szemlélete az óvodai egészségnevelés helyi lehetőségeiről a dokumentumok és a tapasztaltak alapján (fotók, rajzok, másolt dokumentumok stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Bábosik István – Mezei Gyula (2005): *Neveléstan*. Telosz Kiadó, Budapest
„Az egészséges életmód szükségleteinek megerősítését elősegítő feladatok” c. fejezet
- Bajusz Judit – Fiedler Orsolya – Tobak Orsolya (2013): *Fejlődés, gondozás, táplálás*. Medicina Kiadó, Budapest
- Barabás Katalin (2006, szerk.): *Egészségfejlesztés*. Medicina Kiadó, Budapest
- Bárdi Árpád (2018): A kisgyermekkorú természetkapcsolat jelentősége, avagy a környezeti nevelés biztos alapokról való indításának fontosságáról. In: Bárdi Árpád – Gombos Norbert – Tóth Etelka (szerk.): *Kisgyermeknevelés a 21. században*. KRE – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 67-78.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan*. Libri Kiadó, Budapest
- Cole, M. – Cole, S. R (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest
- *Az egészségfejlesztés alapelvei - az egészségfejlesztés nemzetközi alapidokumentumai* (2004). OEFI Módszertani füzet, Budapest
- Tari Annamária (2018): *Érzelmek és online tér. A gyermekkorú személyiségfejlődés változása*. In: *Tanító*, 8. sz. 2–4.
- Tari Annamária (2019): *Online illúziók – offline valóság*. Tericum Könyvkiadó, Budapest
- Az Óvodai nevelés országos alapprogramja. (2012)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200363.KOR

3. Az érzelmi nevelés az óvodában

A) Elméleti kifejtés

- Az érzelem fogalma, az érzelmek összetevői. Érzelemelméletek.
- Személyiségfejlődési elméletek (S. Freud, E. H. Erikson)
- Az érzelmi fejlődés jellemzői óvodáskorban.
- Az érzelmi fejlődés zavarai (félelem, szorongás, agresszió)
- A megkapaszkodás és szerepe a személyiségfejlődésben.
- A kötődés fogalma, típusai, szerepe a személyiségfejlődésben.
- Az érzelmek szerepe az óvodai nevelés folyamatában. Az érzelmi nevelés helye az óvoda tartalmi szabályozásában (ÓNOAP).
- Az érzelmek és a gondolkodás kapcsolata.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban egy-egy gyermek érzelmi fejlődésének bemutatása, a tapasztalatok alapján (fotók, rajzok, konfliktusélmények stb.).

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Zimbardo, Ph. – McCann, V. – Johnson, R. (2019): *Pszichológia mindenkinek III.* Libri Kiadó, Budapest
- N. Kollár Katalin – Szabó Éva (2017, szerk.): *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve I.* Osiris Kiadó, Budapest
- Erikson, E.H. (2002): *Gyermekkor és társadalom.* Osiris Kiadó, Budapest, 7. fejezet: Az ember nyolc szakasza, 243–270.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan.* Libri Kiadó, Budapest
- Ranschburg Jenő (2010): *Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
<https://www.slideshare.net/sziamiau/dr-ranschburg-jen-pszichologiai-rendellenessgek-gyermekkorban>
- Ranschburg Jenő (2012): *Félelem, harag, agresszió.* Saxum Kiadó, Budapest
- Pulay Klára (1997): A kötődésről és az anya hiányáról. In: Bernáth László – Solymosi Katalin (szerk.): *Fejlesztéslélektani olvasókönyv.* Tertia Kiadó, Budapest, 43–58.
- Balázs István (2011, szerk.): *A génektől a társadalomig: a koragyermekkorai fejlődés szinterei.* Biztos Kezdet Kötetek I. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest
<https://mek.oszk.hu/14800/14803/14803.pdf>
- F. Lassú Zsuzsa (2011, szerk.): *Gyermekek mentálisan sérülékeny családokban.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
<http://mek.oszk.hu/10200/10211/10211.pdf>
- Az Óvodai nevelés országos alapprogramja. (2012)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200363.KOR

4. Az erkölcsi és a közösségi nevelés az óvodában

A) Elméleti kifejtés

- Az erkölcsi nevelés fogalma, pedagógiai kérdései.
- Az erkölcsi fejlődés jellemzői, szakaszai.
- Az óvodai erkölcsi nevelés tartalma, folyamata, jellemzői. Az erkölcsi értékek fejlesztése a különböző tevékenységeken keresztül.
- A szabálytudat alakulása óvodáskorban.
- Az egyén – csoport – közösség fogalmi rendszerének értelmezése. Az óvodás gyermek társas viselkedése, a gyermekközösségek jellemzői.
- Csoportdinamikai jellegzetességek, az óvodapedagógus mint vezető.
- Az óvodai csoportok, közösségek vizsgálatának módszerei.
- Az óvodai csoportszervezés módjai, szempontjai. Az életkorilag homogén és vegyes összetételű csoportok.
- Az óvodai közösségi nevelés pedagógiai kérdései, az óvodapedagógus feladatai (ÓNOAP).

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodák szemlélete az óvodai erkölcsi és közösségi nevelésről, a tapasztaltak alapján (fotók, rajzok, konfliktusélmények stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Bábosik István – Mezei Gyula (2005): *Neveléstan*. Telosz Kiadó, Budapest
„A magatartás és a tevékenység személyiségbeli alapjainak fejlesztése a nevelési folyamatban” c. fejezet
- Szenczi Árpád (2018): *Professzionális nevelés – értékközvetítés társas-lelkületi alapon*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
4.4. fejezet: „A „klasszikus” nevelési feladatok és a lelki szükségletek harmonikus, együttes kezelése”
5.7. fejezet: „Az SZPN célja a jellemformálás: a társas-erkölcsi neveltség, életfilozófia, életvezetés kialakítása”
8.4. fejezet: „A tanulói közösségek társas lelkületi elemzése”
- Zrinszky László (2006): *Neveléstudomány*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest „Nevelési tartományok” c. fejezet
- Fábry Béla – Trencsényi László (2019, szerk.): *Keresztény kultúra és közösségedagógia*. MPT, Budapest
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan*. Libri Kiadó, Budapest
- Cole, M. – Cole, S. R (2006): *Fejlesztéstudomány*. Osiris Kiadó, Budapest
- Vajda Zsuzsanna (2014): *A gyermek pszichológiai fejlődése*. Saxum Kiadó, Budapest
- Smith, E. R. – Mackie, D. M. (2001): *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest
- Az Óvodai nevelés országos alapprogramja. (2012)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200363.KOR

5. Az értelmi nevelés óvodai lehetőségei

A) Elméleti kifejtés

- Az oktatás mint értelmi nevelés. Az oktatás mint a tanulás és tanítás egysége. Az oktatás szerepe az óvodai nevelés rendszerében.
- A tanulás pszichológiai értelmezése, tanulással kapcsolatos pszichológiai elméletek.
- A tanulás pedagógiai értelmezése, az ismeretszerzés, a jártasságok, készségek és képességek óvodai fejlesztésének módjai.
- Az értelmi fejlődés folyamata (Piaget elmélete alapján).
- A tapasztalatok szerveződése óvodáskorban, az óvodás gyermek világképe. A spontán és a szervezett formában szerzett tapasztalatok jelentőségei az óvodai munkában.
- Az óvodapedagógus szerepe az értelmi nevelésben, az ismeretek rendszerezésében, bővítésében.
- A gondolkodási és tanulási képességek fejlesztési lehetőségei, a tanulási zavarok óvodáskori előjelei.
- A tanulási zavarokkal kapcsolatos veszélyeztetettség óvodai vizsgálati módszerei és eszközei.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban folyó értelmi nevelésről, a tanulási folyamatról és a pedagógus szerepéről alkotott szemlélet, ill. saját tevékenységének bemutatása, szemléltetése (fotók, rajzok, élmények stb.).

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Bábosik István – Mezei Gyula (2005): *Neveléstan*. Telosz Kiadó, Budapest
„Az intellektuális – művelődési szükségletek kifejlesztésének feltételei” c. fejezet
- Szenczi Árpád (2018): *Professzionális nevelés – értékközvetítés társas-lelkületi alapon*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
11.1. fejezet: „A tanítás – tanulás mint professzionális nevelés”
11.2. fejezet: „A tanulás pedagógiai és pszichológiai elméleteinek összefüggései”
11.3. fejezet: „Tanuláselméletek pszichológiai, pedagógiai értelmezése”
11.4. fejezet: „Tanulásmodellek”
- Zrinszky László (2006): *Neveléselmélet*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest
„Nevelési tartományok” c. fejezet
- Porkolábné Balogh Katalin – Balázs Szűcs Judit – Szaitzné Gregorits Anna (2004, szerk.): *Komplex prevenciós óvodai program. Kudarc nélkül az iskolában. Óvodai fejlesztő program a tanulási zavarok megelőzésére*. Trefort Kiadó, Budapest
- Nagy József (2016, szerk.): *Az elemi alapkészségek fejlődése 4-8 éves életkorban. (Az eredményes iskolakezdés hét kritikus alapkészségének országos helyzetképe és a pedagógiai tanulságok. DIFER programcsomag.)* Mozaik Kiadó, Szeged
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan*. Libri Kiadó, Budapest
- Cole, M. – Cole, S. R (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest
- Vajda Zsuzsanna (2014): *A gyermek pszichológiai fejlődése*. Saxum Kiadó, Budapest
- Ranschburg Jenő (2010): *Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- <https://www.slideshare.net/sziamiau/dr-ranschburg-jen-pszichologiai-rendellenessgek-gyermekkorban>

6. A játék jellemzői, fejlődése, szerepe a személyiségfejlődésben

A) Elméleti kifejtés

- A játék fogalma, értelmezései, kapcsolata a személyiségfejlődéssel.
- A játékfejlődés folyamata.
- A játék mint gyermeki létforma, a játék szerepe a testi, az értelmi és a szociális képességek fejlődésében.
- A mozgásos játékok jelentősége az óvodáskorú gyermek fejlődésében.
- A különböző játékfajták (gyakorlójátéktól a szabályjátékig) szerepe az óvodai fejlesztésben.
- A játék pszichikus funkciói, a játék szerepe a félelmek, a szorongások feloldásában.
- A gyermek megismerésének lehetőségei a játékban, a szabad és az irányított játék jelentősége az óvodai nevelés folyamatában.
- A játék mint az óvoda legfontosabb tevékenységi formája (ÓNOAP).
- Az óvodapedagógus és a család szerepe a játékban.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban tapasztalt játék, a pedagógus szerepéről alkotott szemlélet, ill. saját tevékenységében végzett feladatok bemutatása, szemléltetése (tervek, eszközök, fotók, rajzok, élmények stb.).

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan*. Libri Kiadó, Budapest
- Cole, M. – Cole, S. R (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest
- Nyitrai Ágnes – Darvay Sarolta (2013): *A mese és a játék jelenléte a kisgyermekes családok életében*. In: Iskolakultúra, 11. sz. 73–85.
<http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21445/21235>
- B. Méhes Vera (2018): *Az óvónő és az óvodai játék*. Móra Könyvkiadó, Budapest
- Kovács György – Bakosi Éva (2005): *Játék az óvodában*. Didakt Kiadó, Debrecen
- Kovács György – Bakosi Éva (2007): *Játékpedagógiai ismeretek*. Debrecen
- Maszler Irén (2002): *Játékpedagógia*. Comenius Bt., Pécs
- Perlai Rezsőné (2014): *Az óvodáskor fejlesztőjátékai*. Flaccus Kiadó, Bp.
- Tészabó Júlia (2011): *Játék-pedagógia, gyermek-kultúra*. Gondolat Kiadói Kör, Budapest
- Az Óvodai nevelés országos alapprogramja. (2012)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200363.KOR

7. A beszéd fejlődése, az anyanyelvi és irodalmi nevelés hatása (verselés, mesélés)

A) Elméleti kifejtés

- A beszédfejlődést meghatározó tényezők
- Az óvodapedagógus beszédviselkedése, hatása; fejlesztési lehetőségek
- Az anyanyelvi és irodalmi nevelés céljai (hagyomány, elvárások és jogszabályok, dokumentumok alapján), tartalma, jelentősége és lehetőségei

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban tapasztalt anyanyelvi, irodalmi nevelés formái, pedagógus szerepe, ill. saját tevékenységében végzett feladatok (tervek, eszközök, fotók, rajzok, élmények stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Zilahi Józsefné: Mese-vers az óvodában, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998.
- Dankó Ervinné: Nyelvi-kommunikációs nevelés az óvodában, Okker Kiadó, Budapest, 2000.
- Váradí Ferenc: Vázlatok az óvodai anyanyelvi-irodalmi nevelésről: Keresztyén óvodapedagógus-jelöltek részére, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2012.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan*. Libri Kiadó, Budapest
- Cole, M. – Cole, S. R (2006): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest

8. A zenei nevelés hatása a gyermek személyiségének fejlődésére

A) Elméleti kifejtés

- A zenei anyanyelv fogalma és jelentősége
- Kodály zenepedagógiai elvei és azok helye, szerepe az óvodában
- Az „Ének, zene, énekes játék, tánc” tevékenység helye az ÓNOAP-ban
- A zenei nevelés óvoda előtt és után, átmenetek
- A zene transzfer hatása
- A zenei képességek differenciált fejlesztése: tiszta éneklési képesség, ritmikai képesség, akusztikus hallás, belső hallás, zenei alkotókedv, zenehallgatóvá nevelés
- A tervezés és felkészülés alapelvei
- Az énekes játékok komplex személyiségfejlesztő hatása
- A zenei nevelés kapcsolata más óvodai tevékenységekkel

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmélethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban tapasztalt zenei nevelés, a pedagógus zenei szemlélete, ill. saját tevékenységében végzett feladatok (tervek, eszközök, fotók, rajzok, élmények stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Dimény Judit: *Hang-játék*, Zeneműkiadó, Budapest, 1984.
- Falvai Károly: *Ritmikus mozgás – énekes játék*, Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1994.
- Forrai Katalin: *Ének az óvodában*, Editio Musica, Budapest, 2013.
- Forrai Katalin: *Európai gyermekdalok*, Zeneműkiadó, Budapest, 1966.
- Forrai Katalin: *Ének a bölcsődében*, Editio Musica, Budapest, 1994.
- Gyöngy Kinga (szerk.): *Első lépések a művészetek felé II.*, 2004.
- Hámosi József: *Az emberi agy asszimetriái – A zenei nevelés szerepe az emberi személyiség kialakításában*, in: Integrált művészeti nevelés az iskolában és a családban, Psalmus Humanus, Budapest, 2006.
- Kinczler Zsuzsanna: *„Hej, laboda, laboda” – a bölcsődei zenei nevelés*, in: Kisgyermeknevelés a 21. században, L'Harmattan, Budapest 2018.
- Kis Jenőné Kenesei Éva: *Alternatív lehetőségek a zenepedagógiában*, Tárogató Kiadó, Budapest, 1991.
- Kokas Klára: *A zene felemeli kezeimet*, Akadémia, Budapest, 1992.
- Lázár Katalin: *Népi játékok* (CD-ROM melléklettel), Planétás Kiadó, Budapest, 1997.
- Ludánszkiné Szabó Éva: *Óvodai zenei hagyományápolás – népszokások*, Szerzői kiadás, Hajdúböszörmény, 1996.
- Nagy Balázné Szarka Júlia: *Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramjának „megzenésítése”*, BTF Tudományos Közleményei XVII., Trezor, Budapest, 1999, 177-187.
- Pécsi Géza: *Kulcs a muzsikához*, Kulcs a Muzsikához Alapítvány, Pécs, 2000.
- Pécsi Géza – Uzsálné Pécsi Rita: *Kulcs a muzsikához. Énektár 2.*, Kulcs a muzsikához Alapítvány, Pécs, 2002.
- Sály László: *Kreatív zenei gyakorlatok*, Ars Longa, Jelenkor, Pécs, 1999.
- Szarka Júlia: *Zenei elkötelezettségünk az óvodában*, Studia Carolensia 2007/2.
- Törzsök Béla: *Zenehallgatás az óvodában*, Editio Musica, Budapest, 1982.

9. A vizuális nevelés szerepe a személyiségformálásban

A) Elméleti kifejtés

- Az óvodáskorú gyermek vizualitásának fejlődése, fejlesztése (a rajzolás, festés, mintázás, kézi munka jelentősége)
- Az óvodai vizuális nevelés tevékenységei által megalapozható képességek rendszere
- A vizuális nevelési célok megvalósulásának feltételei, az expresszív alkotó képességek kibontakozása
- A gyermek rajzfejlődési korszakai, az életkori sajátosságok pedagógiai vonzatai
- Műfajok, technikák alkalmazása az életkori sajátosságok tükrében
- A vizuális nevelés kapcsolata más tevékenységi területekkel
- Bábjáték, bábozás összefüggése az érzelmi, értelmi, erkölcsi, esztétikai neveléssel

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban tapasztalt vizuális nevelés, a pedagógus szemlélete, ill. saját tevékenységében végzett feladatok (tervek, eszközök, fotók, rajzok, élmények stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja, Budapest, 2012.
- Bálványos H. - Sánta L.: *Vizuális megismerés, kommunikáció*, Balassi Kiadó, Budapest, 1997. ISBN 9635063547
- Bakos - Bálványos - Preizinger - Sándor: *Vizuális nevelés pedagógiája*, Balassi Kiadó, Budapest, 2000. ISBN 9635063229
- Kárpáti Andrea: *Firkák, formák, figurák*, Dialóg Kiadó, Budapest, 2001.
- Gerő Zsuzsa: *Gyermekrajzok esztétikuma*, Akadémiai Kiadó Bp., Flaccus Kiadó. 2002. ISBN 978 -963 -9412-13-9
- Szentirmai László: *Bábécé*, Fabula Bt. 2000. ISBN 963 -18- 8391-4
- Balázsné Szűcs Judit: *Miből lesz a cserebogár?* Alex-typo Kiadó,1992. ISBN 963 -7735- 011

10. Az óvodáskorú gyermek mozgásfejlődésének sajátosságai, a mozgásfejlesztés eszközei, feladatai és módszerei az óvodában

A) Elméleti kifejtés

- A mozgásfejlődés alapjai és fő állomásai a születéstől az óvodáskor végéig
- Az idegrendszer és a motoros képességek fejlődésének összefüggései
- A mozgástanulás fázisai
- A mozgásfejlesztés eszközei, feladatai és módszerei az óvodában
- A mozgásos játék jelentősége a motoros képességek fejlődésében

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban tapasztalt mozgásfejlesztés, a pedagógus szemlélete, ill. saját tevékenységében végzett feladatok, pl. egy óvodai mozgástevékenység bemutatása

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Az óvodai nevelés Országos Alapprogramja Bp. MKM 1996. (aktuális)
- Gaál Sándorné - Bencze Sándorné: A testnevelés mozgásanyagának feldolgozása a 3-10 éves korosztály számára. TSF PFK, Szarvas, Főiskolai jegyzet, 2004.
- Gergely Ildikó: Mit? Miért? Hogyan? Mozgásos játékok kézikönyve I., Egyszerű futójátékok, Krasznár és Fiai Könyvesbolt Kkt., 2013.
- Honfi László: Gimnasztika – Elmélet, gyakorlat, módszertan, Elektronikus tankönyv, 2011. (<http://tamop412a.ttk.pte.hu/TSI/Honfi%20Laszlo%20-%20Gimnasztika/Gimnasztika.pdf>)
- Kőnig-Görögh D, Szerdahelyi Z, Czibalmos-Laoues N, Olvasztóné Balogh Zs. 4-6 éves korú magyar óvodások testi fejlődésének és motorikus szintjének összehasonlító elemzése. In: Pálfi S (szerk.), Kora Gyermekekori Nevelés, Család és Közösségek, Kapitális Kft., Debrecen, 2020: 95-109.
- Kőnig-Görögh D. A mozgás komplexitása. In: Bujdosóné PA, Gesztelyi H (szerk.), A teljesség harmóniája II. A művészettel nevelés kreatív élményei. Didakt Kft., Hajdúböszörmény, 2020b. 159-179.
- Kőnig-Görögh D. Kimozdulások. Gyermeki mozgásélmények változatai. In: Bujdosóné PA, Gesztelyi H (szerk.), A teljesség harmóniája I. A művészettel nevelés értelmezései. Didakt Kft., Hajdúböszörmény, 2020a. 193-213.
- Maxin Imre: A testnevelés elmélete és módszertana Dialóg Campus Kiadó, 2002.
- Pintérmé Tasnádi Ágnes: Mozgásfoglalkozások az óvodában, Trefort Kiadó, Budapest, 2006.
- Pisztróka Gyöngyvér: Testnevelés elmélet Budapest-Pécs, 1998, Dialóg Campus Kiadó
- Révész László és Csányi Tamás: A testnevelés tanításának didaktikai alapjai, Magyar Diáksport Szövetség, Budapest, 2015.
- Révész László és Csányi Tamás: Tudományos alapok a testnevelés tanításához I.-II., Magyar Diáksport Szövetség, Budapest, 2015.
- Torsten Kunz: Pszichomotoros fejlesztés az óvodában, Dialóg-Campus, Budapest-Pécs, 1999.
- Tótszóllósy Tünde: Mozgásfejlesztés az óvodában 1994.
- Vannai Judit: Gyermeksport. Fizikai aktivitás a megszületéstől a felnőtté válásig. Krea-Fitt Kft., 2019.

11. A külső világ tevékeny megismerése a környezeti nevelés óvodai lehetőségeivel

A) Elméleti kifejtés

- A környezeti nevelés értelmezése, feladat- és célrendszere
- Témakörök, módszerek, eszközök
- Óvodai környezeti nevelést segítő szervezetek, intézmények
- A kisgyermekkorai természetkapcsolat jelentősége
- Egy szabadon választott témakör bemutatása, jellemzése

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban tapasztalt környezeti nevelés, a pedagógus szemlélete, ill. saját tevékenységben végzett feladatok, pl. tervek, projektek, kirándulások, eszközök, fotók, rajzok, élmények stb.

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Bárdi Árpád (2018): A kisgyermekkorai természetkapcsolat jelentősége, avagy a környezeti nevelés biztos alapokról való indításának fontosságáról. In: Bárdi Árpád – Gombos Norbert – Tóth Etelka (szerk.): Kisgyermeknevelés a 21. században. KRE – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 67-78.
- Bihariné dr. Krekó Ilona (szerk.) Az óvodai környezeti nevelés módszertana, ELTE-TÓFK, 2006.
- Bona Gabriella és mtsai: Natúrázzunk! Natura 2000 kézikönyv zöld óvoda pedagógusoknak, Dél-Alföld régió, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016, Budapest, http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/natura2000_1-80_da_ovoda.pdf (Letöltés dátuma: 2020. 10. 17.)
- Fehér Anna: Játszunk? Természetesen! (A világ befogadásának elérhetősége 1.). sulINova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Budapest, 2006, http://www.gyeregialog.hu/dox/jatszunk_javitva.pdf (Letöltés dátuma: 2020. 10. 17.)
- Könczey Réka és mtsai: Zöld óvoda leszünk! – módszertani segédanyag és útmutató Zöld Óvoda címpályázatra készülő óvodapedagógusoknak, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016, Budapest
- Kuti I., Kuti Istvánné: Környezeti nevelés az óvodában, Kecskemét, KÖRLÁNC - KETIF. 1996.
- Labanc Gy.: Óvodások környezeti nevelése, MKNE, 2001, Budapest
- Nagy Irén: Zoopedagógiai hasznoskönyv – módszertani segédanyag, Fővárosi Állat- és Növénykert, Budapest, 2000.
- Orbán Zoltán: Közoktatást segítő intézmények a fenntarthatóság-pedagógiában, Magyar Állatkertek Szövetsége, Budapest, 2006.
- Polák Péter és mtsai: Natúrázzunk! Natura 2000 kézikönyv zöld óvoda pedagógusoknak, Észak-Magyarország régió, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016, Budapest, http://ofi.hu/sites/default/files/attachments/natura2000_1-80_emo_ovoda.pdf (Letöltés dátuma: 2020. 10. 17.)
- Victor András (1993): A környezeti nevelés rendszere. Iskolakultúra, III. évf. 24. 3–23.; <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/29297/29015> (Letöltés dátuma: 2020. 10. 17.)

12. A külső világ tevékeny megismerése a matematikai nevelés óvodai lehetőségeivel

A) Elméleti kifejtés

- A matematikai nevelés fogalma, rendszere. A matematika főbb témakörei, azok megjelenése az ÓNOAP-ban. A külső világ tevékeny megismerése tevékenységi forma megjelenése, szerepe az ÓNOAP rendszerében. A matematika cél- és feladatrendszere az óvodában.
- A számfogalom értelmezése, fejlődése. A számfogalom alakítása az óvodai fejlesztési folyamatban. A számfogalom fejlesztésének lehetőségei a különféle tevékenységi formák rendszerében.
- A halmazok, logika szerepe az óvodai matematikai tapasztalatszerzésben. Halmazfogalom, halmazokkal végezhető műveletek, számhalmazok. Halmazalkotás, szét- és kiválogatás. A logikai gondolkodás szerepe.
- Geometriai tapasztalatszerzés az óvodában. Geometriai alapfogalmak, rendszerek. Tájékozódás térben és síkban. Mérések az óvodában. A mérés fogalma, rendszere. Az összehasonlítás, összemérés, a mérés gondolkodási műveletei.
- A kombinatorika, valószínűség, statisztika témakör óvodai megjelenései. A relációk, függvények, sorozatok témakör óvodai megjelenései. A reláció fogalma, szerepe az óvodás gyermek életében.
- A gondolkodás szerepe az óvodai matematikai tapasztalatszerzésben. A kreativitás fontossága. A gondolkodási műveletek különféle formái, megjelenései az óvodai nevelés folyamatában.
- Az óvodai matematikai tapasztalatszerzés folyamatában alkalmazható munkaformák, módszerek és eszközök. A projekt módszer szerepe az óvodai matematikai tapasztalatszerzésben.
- A matematikai tapasztalatszerzés megjelenési lehetőségei az óvodai tevékenységi formákban. A koncentráció formái, lehetőségei.
- A játék szerepe az óvodai matematikai tapasztalatszerzésben. Matematikai játékok az óvodában.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmélethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert óvodákban tapasztalt matematikai nevelés, a pedagógus szemlélete, ill. saját gyakorlatában végzett matematikai tevékenység, feladatok bemutatása, szemléltetése (tervek, eszközök, fotók, rajzok, élmények stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Körmöci Katalin (2014): *Hová bújt a matematika? I. kötet. Módszertani kézikönyv a gyermekek matematikai tapasztalatszerzésének óvodai lehetőségeihez, gyakorlati megközelítésben.* Sprint Kft., Budapest
- Körmöci Katalin (2015): *Hová bújt a matematika? II. kötet. A tevékenységben megvalósuló tapasztalatszerzés tervezhetősége a mindennapi nevelőmunkában.* Sprint Kft., Budapest
- Lukács Józsefné – Ferencz Éva (2010): *A játék nem csak játék?! Matematikai fejlesztőjátékok óvodásoknak.* Flaccus Kiadó, Budapest
- Makara Ágnes (2014): *Matematika és módszertana óvodapedagógusok számára.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan.* Libri Kiadó, Budapest („A számfogalom kialakulása”, a „Sorba rendezés és osztályozás” c. fejezetek)
- Perlai Rezsóné (2016): *Matematika az óvodában. Kézikönyv óvodapedagógusok számára.* Flaccus Kiadó, Budapest
- *Az Óvodai nevelés országos alapprogramja.* (2012)
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200363.KOR

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
PEDAGÓGIAI KAR

Intézményi azonosító: FI 44189

13. A családi nevelés jelentősége és helye a szocializációs folyamatban

A) Elméleti kifejtés

- A család fogalma, funkciói, típusai, szerkezete. A család működése, a család mint rendszer.
- Az elsődleges szocializáció fogalma, szinterei.
- A laikus nevelés fogalma, szerepe a személyiségfejlesztés folyamatában.
- A család támogató szerepe a nevelés folyamatában. A szociális tanulás fogalma, tartalma, jellemzői.
- A családi kommunikáció sajátosságai, nevelési stílusok, attitűdök. A szülői nevelői attitűd hatása az óvodás gyermek személyiségfejlődésére.
- A családi nevelés funkciózavarai, azok megjelenési formái óvodáskorban. A diszfunkcionális család és annak hatása az óvodás gyermekekre.
- Az átmenet fogalmának pedagógiai értelmezése. A családból intézménybe, illetve óvodából iskolába történő átmenet jellemzői, problémái. Az óvodába történő beszoktatás feladatai, az iskolaérettség jellemzői. Az óvodapedagógus és a szülő szerepe az átmenetek segítésében.
- A család és az óvoda kapcsolata, az együttnevelés megteremtése a gyermek mentális és pszichoszociális fejlődésében.
- Az óvoda gyermekvédelmi feladatai, törvényi szabályozók.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei:

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: egy gyermek családi háttérének megismerése, az óvoda és a család kapcsolattartási formái, ill. saját tevékenységében végzett feladatok áttekintése, szemléltetése (fotók, rajzok, élmények stb.).

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Zrinszky László (2006): *Neveléelmélet*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest
„Nevelési szinterek” c. fejezet
- Szenczi Árpád (2018): *Professzionális nevelés - érték közvetítés társas lelkiéleti alapon*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
8.1. fejezet: „Szocializálódás”
- Bodonyi Edit – Busi Etelka – Hegedűs Judit – Magyar Erzsébet – Vizelyi Ágnes (2006, szerk.): *Család, gyermek, társadalom. A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése sorozat*. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 9–22.
<http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf>
- Somorjai Ildikó – Szarvák Mónika – Tóth Máté (2019): *A családokkal végzett szociális munka rendszerszemléletű megközelítése*. Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, Budapest
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2016): *Gyermeklélektan*. Libri Kiadó, Budapest
- Hegedűs Judit (2003): *Gyermek- és ifjúságvédelem*. In: Ronkoviczné dr. Faragó Eszter (szerk.): *Hátrányok és stratégiák*. Trezor Kiadó, Budapest, 9–39.
- 1997. évi 31. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>
- 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800015.nm>
- F. Lassú Zsuzsa (2011, szerk.): *Gyermekek mentálisan sérülékeny családokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest <http://mek.oszk.hu/10200/10211/10211.pdf>

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
PEDAGÓGIAI KAR

Intézményi azonosító: FI 44189

14. A differenciálás szükségessége és lehetősége az óvodai nevelésben

A) Elméleti kifejtés

- Az egységesség és a differenciáltság fogalmi rendszere, értelmezési keretei, szintjei. A differenciálás fogalma, gyakorlata az óvodában.
- A különleges pedagógiai bánásmódot igénylő gyermek (a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 4. paragrafus) fogalma, csoportjai.
- A sajátos nevelési igényű (SNI) gyermek fogalma, csoportjai, a beilleszkedési, tanulási magatartási nehézséggel (BTMN) küzdő gyermek fogalma, csoportjai.
- A tehetségfogalom óvodai jellemzői, tehetségelméletek. Az óvodai tehetségkezdemények. A tehetségkezdemények differenciált fejlesztésének lehetőségei az óvodában.
- Az integráció fogalma, megjelenése az óvodában. Az integráció eredményes megvalósításának feltételei. Az inkluzív nevelés, mint befogadó együttnevelés az óvodai gyakorlatban. A szegregáció fogalma, szerepe az óvodáskorú SNI gyermekek fejlesztése során.
- A differenciálás lehetőségei az óvodai nevelés folyamatában. A fejlődési napló szerepe a differenciálás folyamatában. A fejlődési napló tartalma, vezetése. A fejlődési naplóban rögzített dokumentumok.
- A személyes bánásmód értelmezése, fogalma. A személyes bánásmód igénye az óvodában. A gyermeki jogok, szükségletek. Az esélyegyenlőség kérdése.
- A játék szerepe az óvodai differenciálás folyamatában.
- Az óvodapedagógus együttműködése más szakemberekkel (gyógypedagógus, fejlesztőpedagógus, óvodapszichológus).

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: az óvoda integráló szemlélete, dokumentumok, saját tevékenységének differenciálási lehetőségei (rajzok, fotók, élmények stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Zrinszky László (2006): *Neveléselmélet*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest
„Közösség és individualizmus a nevelésben” c. fejezet
- M. Nádas Mária (2012): *Adaptivitás az oktatásban*. ELTE Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, „A közoktatást meghatározó folyamatok” c. fejezet
- Kereki Judit – Major Zsolt Balázs (2011, szerk.): *Órások*. Országos Tisztifőorvosi Hivatal, Budapest Speciális ellátást igénylő gyermekek, 561–626.
<http://mek.oszk.hu/15800/15817/15817.pdf>
- Petriné Feyér Judit (2003): *A különleges pedagógiai bánásmódot igénylő gyermek*. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 417–446.
http://kovacsberni.hu/wp-content/uploads/2018/09/2011_0001_519_42498_2-2.pdf
- Kolozsváry Judit (2002): *„Más” gyerek, „más” szülő, „más” pedagógus*. OKKER, Budapest
- Bakonyi Anna – Karczewicz Ágnes (2017): *Az óvodai differenciálás mindennapjai. Kérdések – válaszok, megoldások – lehetőségek*. Neteducatio, Budapest
- Nagy Jenőné (2012): *Tehetségigéretetek gondozásának elmélete és gyakorlata. Módszertani könyv óvodapedagógusoknak*. ONME Egyesület, Szolnok
- *A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény* (2011)
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100190.TV×hift=20190901>

15. Az óvodapedagógus a nevelés folyamatában

A) Elméleti kifejtés

- A pedagógusról vallott felfogások a nevelés történetében. A pedagógus szerepe az egyes főbb történelmi korokban. A pedagógus szerepe a nevelési folyamatban. Alapvető személyiségvonások, alapképességek a pedagógushivatásban.
- Az óvodapedagógus szerep támasztotta követelmények, az óvodapedagógus szerepe a pedagógiai munkában. Az óvodapedagógus személyisége, modellhatása. Az óvodapedagógus vezetési stílusa és nevelési attitűdjei. A vezetési stílus és csoportlétkör kapcsolata az óvodában.
- Az óvodapedagógus kommunikációja, a pedagógus kommunikációs eszközei. A hatékony óvodapedagógusi kommunikáció. Az empátia, az elfogadás és a kongruencia (hitelesség) szerepe az óvodapedagógus kommunikációjában.
- Az óvodapedagógus munkájának törvényi szabályozása, az óvodapedagógus jogai és kötelességei. Pedagógus pozíciók és szerepek az óvodában.
- A pályakezdés jellemzői az óvodapedagógus munkájában. A pályakezdő szakasz jellemzői. A pályakezdő óvodapedagógus segítése, mentorálása.
- A pedagóguspálya presztízse és pszichés jellemzői. A pályaszocializáció szerepe az óvodapedagógus pályán. A kiegésző megjelenése az óvodapedagógus munkájában, megelőzésének/kezelésének lehetőségei. A mentálhigiéné szerepe az óvodapedagógus munkájában.
- Az etikum szerepe, fontossága az óvodapedagógus pályán. Alapvető etikai normák az óvodapedagógus hivatásában. A keresztyén óvodapedagógus.
- Az óvodapedagógus és a család kapcsolata. A kapcsolattartás különféle formái. Az óvodapedagógus tanácsadó szerepe.
- Az óvodapedagógus egyéni tervezőmunkája és óvodai adminisztratív feladatai.

B) Képzési és gyakorlati portfólió vonatkozó elemei

A képzési és az összefüggő gyakorlat során az elmülethez kapcsolódó tapasztalatok bemutatása: a megismert pedagógusok elemzése, az óvodák nevelőtestületének kollegiális szemlélete, programok (fotók, rajzok, dokumentumok, élmények stb.)

A tételhez kapcsolódó szakirodalom:

- Falus Iván (2003): A pedagógus. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 79-102.
http://kovacsberni.hu/wp-content/uploads/2018/09/2011_0001_519_42498_2-2.pdf
- Szivák Judit (2003): A kezdő pedagógus. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 487-511.
http://kovacsberni.hu/wp-content/uploads/2018/09/2011_0001_519_42498_2-2.pdf
- Szenczi Árpád (2018): *Professzionális nevelés - érték közvetítés társas lelkiéleti alapon*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest
12. fejezet: „A pedagógus személyisége, egyénisége, karizmatikus beállítódása, legfontosabb kompetenciái”
- Pukánszky Béla – Németh András (1997): *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
<http://magyar-irodalom.elte.hu/nevelestortenet/www.mek.oszk.hu/01800/01893/html>
- Pinczésné Palásthy Ildikó (2015): A pedagógusok hivatásszemélyiségének néhány aspektusa. In: Torgyik Judit (szerk.): *Százarcú pedagógia*. International Research Institute s.r.o., Kómárno, 428–439.
<http://www.irisro.org/pedagogia2015januar/75PinczesnePalasthyIldiko.pdf>
- Golyán Szilvia (2018): *Pedagógiai tervezés az óvodában*. Raabe Kiadó, Budapest
- Vajda Zsuzsanna – Kósa Éva (2005): *Neveléslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest

- Gordon, Th. (2010): *T.E.T. A tanári hatékonyság fejlesztése*. Gordon Kiadó Magyarország Kft., Budapest
- Bagdy Emőke (1999): *Mentálhigiéné*. Animula, Budapest
- Buda Béla (2003): *A lélek egészsége. A mentálhigiéné alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Petróczy Erzsébet (2007): *Kiegészés – elkerülhetetlen?* Eötvös József Könyvkiadó, Budapest